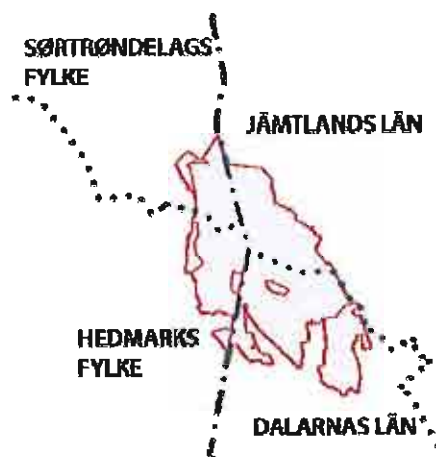

Slutrapport för Interregprojekt

Naturinformation-naturturism i gränslandet

Rogen-Femundsmarka-Långfjället

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska regionala
utvecklingsfonden

Länstypelsen
Jämtlands län

LÄNSTYRELSEN
DALARNAS LÄN

FYLKESMANNEN I HEDMARK
FYLKESMANNEN I
SØR-TRØNDELAG

WWW.GRAENSLANDET.SE

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	2
1. Sammanfattning	3
2. Projektets bakgrund.....	5
2.1 Bakgrund och geografisk avgränsning	5
2.3 Ett projekt uppstår	6
2.4 Särskilda villkor.....	6
2.5 Huvudmän	6
2.6 Projektorganisation.....	6
2.7 Finansiering	7
2.8 Tidplan för projektets viktigaste aktiviteter.....	7
3. Projektbeskrivning, målgrupp, resultat, resultatindikatorer samt effekter	8
3.1 Projektbeskrivning och verksamheter	8
3.2 Målgrupper	12
3.3 Resultat og resultatindikatorer og effekter	12
3.4 Övrigt.....	19
4. Indikatorer	20
5. Projektets påverkan på de genomgående (horisontella) kriterierna	21
5.1 Gränsregionalt mervärde	21
5.2 Bättre miljö.....	21
5.3 Jämställdhet mellan kvinnor och män	21
5.4 Etnisk mångfald och integration.....	22
6. Informationsinsatser och skyltning av projektet	22
7. Underskrifter	24

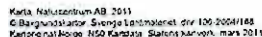
Inledningsvis vill vi berätta att vi valt att blanda svenska och norska i rapporten. Detta eftersom projektet hela tiden varit ett samarbete med deltagare från både Sverige och Norge.

1. Sammanfattning

Projektet "Naturinformation-naturturism i Gränslandet Rogen-Långfjället-Femundsmarka" är ett gränsöverskridande naturvårds- och informationsprojekt mellan länsstyrelserna i Jämtland och Dalarna i Sverige och Fylkesmennene i Sør-Trøndelag och Hedmark i Norge. Det syftar till att "ge bättre förutsättningar för att bevara området Rogen-Femundsmarka-Långfjällets naturkvaliteter och kulturhistoriska värden genom förbättrad förvaltning och förbättrat nyttjande". Projektet har givit området namnet "Gränslandet" på svenska och "Grenselandet" på norska. Länsstyrelsen i Jämtlands län var svensk projektägare och Fylkesmannen i Sør-Trøndelag är norsk projektägare. Dalarnas länsstyrelse och Fylkesmannen i Hedmark var projektdelägare. Projektet pågick under perioden 1 juli 2009 till och med 1 oktober 2011. Den totala budgeten var 2 620 000 SEK och 1 894 000 NOK. Drygt hälften av finansieringen var stöd från Europeiska utvecklingsfonden. Medfinansieringen i Sverige var svenska naturvårdsmedel och till en del eget arbete. Medfinansieringen på norsk sida var medel från Direktoratet for naturforvaltning och även här eget arbete.

Gränslandet är 2000 km² stort och består av nio enskilda skyddade naturområden som ligger intill varandra längs med riksgränsen (Sverige-Norge) i centrala Skandinavien. De nio områdena är en blandning av nationalparker, naturreservat och norska landskapsvernområden. Gränslandet har höga natur- och kulturvärden och nyttjas för friluftsliv i olika former såväl sommar som vinter. Den huvudsakliga målgruppen för projektet var allmänheten, med såväl inhemska som utländska besökare. Det övergripande målet var att producera och tillgängliggöra gemensam information om Gränslandets natur-, kultur- och friluftslivsvärden. Detta genom att ta fram en ny folder, olika skyltar och att bygga upp en webbplats. Utöver detta fanns ett antal underliggande delmål, resultatmål, som projektet skulle arbeta med.

Projektet har genomfört målbeskrivningen och tagit fram en ny gemensam folder, nya skyltar och byggt upp webbplatsen www.graenslandet.se. Alla informationsprodukter har en enhetlig grafisk profil och formgivning. Informationen finns förutom på svenska och norska även på tyska och engelska. Förutom huvudmålet har projektet också nått de resultatmål som ingick i projektbeskrivningen. Till exempel har det gränsöverskridande samarbetet mellan de fyra projektägarna förbättrats, mycket tack vare att projektgruppen lärt känna varandra och hur man inom respektive region och land arbetar med naturvårdsfrågor. Projektgruppen har också enats om arbeta vidare med en gemensam marknadsföring av Gränslandet som kommer stärka samarbetet ytterligare över tid. Förhoppningsvis kan projektets arbete bidra till ett ökat intresse för naturbaserat friluftsliv och turism, samt att slitaget i naturmiljön och störningen på renskötseln minskar i området. De informationsprodukter som projektet tagit fram kan användas av aktörer inom besöks- och turistnäringen och andra som ser nytta med dessa i sin respektive verksamhet.

*På kartan framgår även de platser där projektet satt upp nya skyltar (I).
Infälld bild till höger visar Gränslandets läge i Skandinavien.*

2. Projektets bakgrund

2.1 Bakgrund och geografisk avgränsning

Projektet "Naturinformation-naturturism i Gränslandet Rogen-Långfjället-Femundsmarka" är ett gränsöverskridande naturvårds- och informationsprojekt mellan länsstyrelserna i Jämtland och Dalarna i Sverige och Fylkesmennene i Sør-Trøndelag och Hedmark i Norge. Det syftar till att *"ge bättre förutsättningar för att bevara området Rogen-Femundsmarka-Långfjällets naturkvaliteter och kulturhistoriska värden genom förbättrad förvaltning och förbättrat nyttjande"*. Projektet har givit området namnet "Gränslandet" på svenska och "Grenselandet" på norska. Målet var att producera och tillgängliggöra gemensam information om natur-, kultur- och friluftslivsvärden i Gränslandet.

Gränslandet består av nio enskilda skyddade naturområden som ligger intill varandra längs med riksgränsen Sverige-Norge i centrala Skandinavien (Figur 1). Gränslandet är 2000 km² stort, varav 60 % av arealen ligger i Sverige och 40 % i Norge. Delområdenas yttergräns utgör projektområdet. På svenska sidan ingår Töfsingdalens nationalpark, Långfjällets och Städdjan-Nipfjällets naturreservat i Dalarnas län samt Rogens naturreservat i Jämtlands län. På norska sidan ingår Gutulia nasjonalpark, Grøvelsjøen naturreservat, Femundslia landskapsvernområde och södra delen av Femundmarka nasjonalpark i Hedmark fylke, samt Langtjøenna landskapsvernområde och norra delen av Femundmarka nasjonalpark i Sør-Trøndelag fylke. Det är länsstyrelserna i respektive län och Fylkesmannen i respektive fylken som är ansvariga för vård och skötsel av områdena. Hela Gränslandet är renskötselområde och renskötseln bedrivs av två samebyar på den svenska sidan och tre stycken på den norska.

2.2 Problemställning

Gränslandet har höga natur- och kulturvärden och nyttjas för friluftsliv i olika former såväl sommar som vinter. Den turistiska verksamheten i området är koncentrerad till en vårvintersäsong under mars till april och en sommarsäsong från midsommar till slutet av september. Området är till stora delar väglöst och de turister som besöker området gör det ofta längs med olika leder och vattendrag. Under en längre tur passerar ofta en besökare flera av de nio delområdena och ibland både Sverige och Norge. De vistas därmed i både nationalparker, naturreservat och landskapsvernområden, alla med olika regler och föreskrifter och med skiftande grad av tillgänglighet. Inte sällan är besökarna omedvetna om dessa skillnader inför sitt besök. Andelen icke-skandinaviska besökare är betydande och intresset för att besöka området ökar.

Ansvariga naturvårdsmyndigheter har länge diskuterat behovet av samarbete och en tydlig gemensam informationsspridning mot besökare i Gränslandet såväl över riksgränsen som andra administrativa gränser. Den information som hittills funnits över Gränslandet har i stor utsträckning producerats enskilt av respektive naturvårdsmyndighet. Det största fokuset har därför blivit på områdena inom det egna länet och fylket. Den samlade informationen om Gränslandet har till stora delar saknats och den som funnits har varit svårtillgänglig. Det är därför inte konstigt att så få hittills förstått vilket vidsträckt och innehållsrikt friluftsområde som de nio delområdena tillsammans bildar!

2.3 Ett projekt uppstår

Det finns både likheter och skillnader mellan Sverige och Norge i arbetet med naturvård och förvaltning av skyddad natur. Problemställningar, lösningar och erfarenheter i det stora sammanhanget liknar dock ofta varandra. I och med att Gränslandet har en gemensam grupp av besökare har det med tiden växt fram en idé om ett Gränslandsprojekt. Målet har varit ett samarbete över gränsen och att försöka uppnå bästa möjliga förvaltning av områdena. Detta med utgångspunkt från och koppling till regionala och nationella miljömål, regionala utvecklingsprogram- och strategier, samt att öka utbytet av gemensamma erfarenheter mellan respektive organisation.

Sedan 1997 har de inblandade länen och fylkena tillsammans med andra externa aktörer diskuterat ett samarbete i Gränslandsområdet. På grund av bristen på finansiering låg planerna i malpåse under en tid, men projektet fick ny fart under 2000-talet. Ett första konkret samarbete var utvecklandet av en gemensam folder om kanot och paddling i området kring Rogen-Femundsmarka-Långfjället. Foldern blev klar 2008. Det fortsatta samarbetet blev grunden till den nya ansökan för projekt Gränslandet som beviljades 2009.

2.4 Särskilda villkor

Projektet har enligt beslutet följande särskilda villkor som ska uppfyllas. *"Det är viktigt att projektet tydliggör samspelet mellan natur och kultur i området. Det gäller bland annat samiska aktiviteter, fornlämningar och nyttjande av naturresurser i anslutning till gruvdrift och spår efter bosättning.*

- *Det ska vara god kommunikation mellan projektet och rennäringen i området.*
- *Det förutsetts att projektet informerar andra områden längs gränsen som har liknande problemställningar."*

2.5 Huvudmän

Gränslandet är ett samarbetsprojekt mellan Länsstyrelserna i Jämtland och Dalarna och Fylkesmennene i Hedmark och Sør-Trøndelag. Länsstyrelsen i Jämtland är svensk projektägare och de har haft huvudprojektledaren anställd inom sin organisation. Projektägare på norsk sida är Fylkesmannen i Sør-Trøndelag och de har i sin tur haft en biträdande projektledare anställd. Länsstyrelsen i Dalarna och Fylkesmannen i Hedmark är projektdelägare och de har bidragit med medfinansiering och eget arbete.

2.6 Projektorganisation

Projektet har, förutom ovan nämnda projektledare, haft en styrgrupp, en arbetsgrupp och en utökad referensgrupp. Styrgruppen har bestått av personer med mer eller mindre ledande befattning hos de fyra ansvariga förvaltningsmyndigheterna, det vill säga en person från vardera länsstyrelse och Fylkesman. Arbetsgruppen har bestått av tolv personer, inklusive Naturoppsynet på norska sidan. Gruppen har varit en blandning av personer med ordinarie arbetsuppgifter inom naturvårdsförvaltning, både inom den planerande verksamheten och inom den praktiska fältverksamheten utomhus i Gränslandet. Till den utökade referensgruppen har projektet allt eftersom knutit till sig ett flertal olika externa aktörer och intressenter.

2.7 Finansiering

Projektets totala budget var 2 620 000 SEK och 1 894 000 NOK. Medfinansieringen i Sverige var svenska naturvårdsmedel och till en del eget arbete. Medfinansieringen på norsk sida var medel från Direktoratet for naturforvaltning och även här eget arbete. På svensk sida uppgår stödet från Europeiska utvecklingsfonden till 51,39% av redovisade, betalda och godkända kostnader, maximalt 1 346 500 SEK. På norsk sida uppgår stödet till 52,05 % av redovisade, betalda och godkända kostnader, maximalt 914 000 NOK.

2.8 Tidplan för projektets viktigaste aktiviteter

Projektperiod	Startdatum	Slutdatum
Tillsättande av projektledare och administratör	2009-07-01	2009-09-01
Projektmöten	2009-07-01	2011-10-01
Pressmeddelanden och pressvisning	2009-07-01	2011-10-01
Upphandling av grafisk profil (skyltställ, skyltar, vikfolder, webbsida)	2009-10-15	2009-11-15
Formgivning av grafisk profil	2009-11-16	2009-12-20
Upphandling av text- och bildproduktion	2010-01-01	2010-03-15
Research och produktion av text och bild	2010-03-16	2011-03-31
Översättning (integrerat med produktion av text och bild)	2010-07-01	2011-03-31
Upphandling av webbproduktion	2010-08-30	2010-10-30
Produktion av webbsida	2010-11-01	2011-07-15
Upphandling av skyltställ	2010-10-01	2010-12-01
Produktion av skyltställ (enligt grafisk profil)	2010-12-01	2011-03-31
Formgivning av skyltar och folder (enligt grafisk profil)	2011-01-01	2011-06-30
Transport av skyltställ (integrerat med produktion av skyltställ)	2010-03-31	2011-06-30
Tryck av skyltar	2011-05-15	2011-06-30
Uppsättning av skyltställ och skyltar	2011-04-01	2011-10-01
Tryck av folder	2011-06-30	2011-08-15
Distribution av folder	2011-07-01	2011-10-01
Planlägga projektets framtida drift och användning av resultat	2011-05-01	2011-10-01
Projektutvärdering och slutredovisning	2011-08-01	2011-10-01

I projektansökan fanns ingen invigningsaktivitet medtagen. Projektet insåg med tiden behovet av en sådan aktivitet, inte minst för att förankra och stärka marknadsföringen av projektet. Därför pratade vi med Interregsekretariatet och genomförde, efter deras godkännande en officiell invigning av Gränslandet inom projekttiden. Invigningen hölls i Grövelsjön i norra Dalarna den 1-2 september 2011.

3. Projektbeskrivning, målgrupp, resultat, resultatindikatorer samt effekter

Det övergripande målet med projektet var att för besökare ta fram ett gemensamt och enhetligt informationsmaterial om Gränslandet i form av en folder, skyltar och skyltställ, samt en webbplats. Ambitionen var att informationen skulle vara förtroendeingivande och ha ett modernt, lättillgängligt och intresseväckande uttryck. Redan i planeringsstadiet förstod vi att webbplatsen spelade en central roll för en besökare att söka information om området och för att väcka nyfikenhet att sedan ge sig ut att upptäcka Gränslandet.

3.1 Projektbeskrivning och verksamheter

Fokus för projektarbetet har varit att presentera Gränslandet som en helhet och att samtidigt informera om viktiga likheter och skillnader i de olika delområdenas naturmiljöer, upplevelsevärden, regler och föreskrifter. Eftersom en stor del av Gränslandets besökare kommer från länder utanför Skandinavien, främst nordeuropa, var det självklart att informationen även skulle produceras på engelska och tyska förutom på svenska och norska. För att kunna anpassa informationsmaterialet både i sak och layoutmässigt mellan de fyra förvaltningsmyndigheternas olika krav och önskemål har informationen producerats enligt en gemensam grafisk profil som tagits fram under projektiden.

Bild 1. Flygbild över Gränslandet. På bilden syns områdets karaktäristiska naturmiljö med blockterräng, gles gammal tallskog och mängder av små tjärnar. Foto. Länsstyrelsen i Jämtlands län.

Skyltarna var tänkta att sättas upp vid entreér och parkeringsplatser runt om Gränslandet, samt längs med leder och strategiska platser inom området. Vid de flesta av platserna fanns sedan tidigare befintlig äldre information i varierande skick. Ett mål i sig var därför att i dialog med berörda markägare och andra aktörer renodla informationsspridningen vid dessa platser.

Direkta resultatmål för projektet var:

- att bilda en gräns- och regionöverskridande samarbetsgrupp
- produktion och spridning av gemensam tryckt information om området
- produktion av informationstavlor på ett 60-tal platser inom området (25-30-tal enligt ursprungsansökan)
- produktion av en områdes- och förvaltningsgemensam webbsida
- bättre kanalisering av besökare, minskat slitage och störning i naturmiljön, samt minimerad störning på rennärningen
- ökad tillgänglighet genom lättillgänglig information, som ger positiv effekt på besöksnäringen
- ökad förståelse för skydd, bevarande och förvaltning av värdefull natur

Halvvägs in i projektet insåg vi att slutresultatet av projektet skulle bli mycket bättre om omfattningen och ambitionsnivån på informationsprodukterna utökades. Under 2010 gjorde vi därför en tilläggsansökan hos Interreg och de beslutade om att bevilja projektet extra medel i december 2010. De största förändringarna i tilläggsansökan var att antalet informationsplatser dubblerades till 60 stycken, och som en följd även antalet skyltställ och skyltar, samt att webbplatsen utökades. Även posten för egen personal blev större, främst med tanke på den omfattande projektadministrationen, men också på personalkostnader för transport och uppsättning av informationstavlor.

Projektarbetet har drivits av projektledarna som har haft regelbundna möten med styrgrupp och arbetsgrupp, externa intressenter och aktörer, samt med de konsulter och firmor som kontrakterats för att på olika sätt jobba för projektet. Det praktiska arbetet med att sätta upp skyltar och skyltställ har i varierande omfattning utförts av egen personal inom respektive naturvårdsorganisation och av externa firmor. Nedan följer en översikt av projektets verksamheter och som finansierats av stödet.

Projektadministration och möten

- Ekonomiadministration, upphandlingsstöd, mediastöd.
- Regelbundna interna avstämnings- och arbetsmöten med styrgrupp och arbetsgrupp.
- Externa möten med markägare och representanter för besöks- och turistnäringen.
- Samråd har hållits med representanter för
 - berörda samebyar,
 - Gaaltje-sydsamiskt centrum i Östersund, reindriftsagronomen i Hedmark och Sør-Trøndelag i Röros och med Sametinget och Samien Sitje (sydsamiskt museum och kulturcenter) i Snåsa,
 - ett urval av kulturmiljöinstitutioner som t.ex. Röros-museet, Jamtli-Jämtlands länsmuseum, kulturmiljöenheterna på respektive fylkeskommun/fylkesman och länsstyrelse,

- samt med representanter för organisationer som arbetar med funktionshinder och tillgänglighetsfrågor.
- Planering, genomförande och efterarbete av ovanstående möten.

De externa mötena och samråden har varit mycket viktiga för att förankra projektet och säkerställa god kvalitet på informationsprodukterna. Projektet har fått stor hjälp med faktagranskning av informationen.

Verksamheten har inneburit kostnader för egen personal, resor, möteslokaler, telefon samt kost och logi för egen personal. I vissa fall även kost för externa deltagare på samråd. Andel av kostnaden är: 20 %

Produktion av grafisk profil och grafisk design av webbplats

- Upphandling enligt Lagen om offentlig upphandling (LOU) av externa tjänster och varor. Befintligt internt ramavtal användes. Planering, utvärdering och avtalstecknande.
- Arbetsmöten med den konsult som enligt ovan uppdragits att arbeta med projektets verksamhet.

Verksamheten har inneburit kostnader för köp av varor och tjänster, samt för egen personal. Andel av kostnaden är: 4 %

Framtagande av text-, bild- och kartmaterial för informationsfolder, skyltar och webbplats

- Upphandling enligt Lagen om offentlig upphandling (LOU) av externa tjänster och varor. Planering, utvärdering och avtalstecknande.
- Externa arbetsmöten med den konsult som enligt ovan uppdragits att arbeta med projektets verksamhet.
- Faktagranskning och korrektur

Verksamheten har inneburit kostnader för köp av varor och tjänster, egen personal, resor, möteslokaler, telefon samt kost och logi för egen personal. Andel av kostnaden är: 22 %

Produktion av skyltställ

- Upphandling enligt Lagen om offentlig upphandling (LOU) av externa tjänster och varor. Planering, utvärdering och avtalstecknande.
- Arbetsmöten med den firma som enligt ovan uppdragits att arbeta med projektets verksamhet.

Verksamheten har inneburit kostnader för köp av varor och tjänster, samt för egen personal. Andel av kostnaden är: 18 %

Layout av informationsfolder och skyltar

- Upphandling enligt länsstyrelsens interna Ramavtal, samt Lagen om offentlig upphandling (LOU) av externa tjänster och varor. Befintligt internt ramavtal användes. Planering, utvärdering och avtalstecknande.
- Arbetsmöten med den konsult som enligt ovan uppdragits att arbeta med delar av projektets verksamhet.
- Faktagranskning och korrektur

*Verksamheten har inneburit kostnader för köp av varor och tjänster, samt för egen personal.
Andel av kostnaden är: 6 %*

Bygge av webbplats

- Upphandling enligt Lagen om offentlig upphandling (LOU) av externa tjänster och varor. Planering, utvärdering och avtalstecknande.
- Arbetsmöten med de konsulter som enligt ovan uppdragits att arbeta med delar av projektets verksamhet.

*Verksamheten har inneburit kostnader för köp av varor och tjänster, samt för egen personal.
Andel av kostnaden är: 7 %*

Tryck av skyltar

- Upphandling enligt Lagen om offentlig upphandling (LOU) av externa tjänster och varor. Planering, utvärdering och avtalstecknande.
- Arbetsmöten med den konsult som enligt ovan uppdragits att arbeta med delar av projektets verksamhet.

*Verksamheten har inneburit kostnader för köp av varor och tjänster, samt för egen personal.
Andel av kostnaden är: 9 %*

Tryck av informationsfolder

- Upphandling enligt befintligt statligt ramavtal för tryckeritjänster. Planering, utvärdering och avtalstecknande.
- Kontakt med den firma som enligt ovan uppdragits att arbeta med projektets verksamhet.

*Verksamheten har inneburit kostnader för köp av varor och tjänster, samt för egen personal.
Andel av kostnaden är: 1 %*

Uppsättning av skyltställ och skyltar

- Uppsättning genom egen personal. Länsstyrelsen i Dalarna och Fylkesmannen i Sør-Trøndelag har avtalat om uppsättning av skyltar i egen regi. På norska sidan gällde det uppsättning av skyltar i både Sør-Trøndelag och Hedmark.

- Planering och uppföljning med egen personal.
- Arbetsmöten med de konsulter som enligt ovan uppdragits att arbeta med projektets verksamhet.

Verksamheten har inneburit kostnader för köp av varor och tjänster, egen personal, samt resor. Andel av kostnaden är: 10 %

Invigning av projektet

- Regelbundna interna avstämnings- och arbetsmöten med styrgrupp och arbetsgrupp.
- Utskick av inbjudan.
- Bokning av lokal, kost och logi, föreläsare, guider etc.
- Tryck och inköp av särskilt informationsmaterial, till exempel roll-ups och en banderoll.

Verksamheten har inneburit kostnader för egen personal, resor, lokalhyra, telefon, inköp, samt kost och logi för egen personal och särskilt inbjudna gäster. Andel av kostnaden är: 3 %

3.2 Målgrupper

Projektets huvudsakliga målgrupp är allmänheten, närmare bestämt inhemska och utländska besökare som söker information om området och som redan är eller potentiellt kan bli intresserade av friluftsliv och värdefulla natur- och kulturmiljöer. Andra viktiga mottagare av projektets resultat är besöksnäringen i stort, rennäringen och berörda samebyar, markägare, samt naturvårdsmyndigheterna själva utifrån ett fördjupat gränsöverskridande samarbete.

För att förankra projektet och nå samtliga målgrupper var det viktigt att i ett tidigt skede ha dialog och samråd med representanter för områdets besöks- och turistnäring, olika kulturmiljöinstitutioner, samt med rennäringen och de fem berörda samebyarna. Förståelse och kunskap om varandras verksamheter är mycket viktigt för att olika näringar ska kunna verka och utvecklas inom samma geografiska område.

3.3 Resultat og resultatindikatorer og effekter

For å nå hovedmålet i prosjektet har vi jobbet med følgende resultatmål.

Samarbeid

Resultatmål:

- bygge en grense- og regionoverskridende samarbeidsgruppe.
Viser til punkt 2 om prosjektorganisering og bakgrunn for prosjektet. Gruppene har hatt jevnlig møter, både hvor de har møttes fysisk men også per telefon. Totalt i prosjektperioden har det vært arrangert fem større arbeidsmøter hvor deltakerne har møttes fysisk og i tillegg er det gjennomført et antall telefonmøter. Noe som har styrket prosjektet er at også naturoppsynet for områdene har deltatt aktivt i arbeidet i

tillegg til forvalterne av områdene. Dette har ført til at alle forvaltningsledd er kjent med arbeidet og har bidratt aktivt for å nå resultatmålene.

Effekten av samarbeidet er at de involverte prosjektdeltakerene har blitt godt kjent med hverandre og lært mye om hvordan det jobbes med naturforvaltning både over region- og landegrenser. De har også sett mange fordeler ved å samarbeide om naturforvaltningen av tilgrensende verneområder, noe som har bidratt til at gruppen er i gang med å se på hvordan de skal videreføre samarbeidet i tiden fremover. Et slikt samarbeid blir veldig aktuelt siden prosjektet har produsert en del felles materiell, som hjemmeside og informasjonsplakater, som de involverte aktørene må samarbeide om å drifte og vedlikeholde i fremtiden.

Informasjon

Prosjektet har laget en felles grafisk profil som skal benyttes på alt informasjonsmateriell om Grenselandet. Den grafiske profilen er godkjent av både Direktoratet for naturforvaltning i Norge og Naturvårdsverket i Sverige. Symbolet for området, som går igjen i hele den grafiske profilen, ble ei furu som står på blokkmark. Dette er naturelementer som de fleste besøkende i Grenselandet vil se når de kommer til området. Enigheten om den grafiske profilen bidrar til å styrke den felles identiteten for hele området, og som vi tror bidrar til at besøkende i området får et helhetlig inntrykk at Grenselandet. Det europeiske flagget og teksten "Europeiska regionala utvecklingsfonden" er trykt på alle informasjonsprodukter.

Figur 2. Grenselandets logotype, svensk versjon til venstre og norsk versjon til høyre.

Resultatmål:

- *produsere og formidle felles trykt informasjon om området.*
Det er produsert en folder for Grenselandet, som er i A2- størrelse og sammenleggbar. Denne har et kart som viser hele Grenselandet og gir en kort beskrivelse av de ulike verneområdene. Folderen har også tekster om naturverdiene i Grenselandet og hvordan du ferdes i området som besøkende. Det var viktig for prosjektet å fokusere på hva du kan oppleve i Grenselandet, både gjennom tekst, bilder og kart. Opprinnelig var det tenkt at folderen i større grad skulle presentere forskrifter og regler som besøkende måtte forholde seg til ved et besøk i Grenselandet, men dette endret seg

altså under prosjektperioden. Folderen finnes både på norsk, svensk, tysk og engelsk, og er distribuert til reiselivsbedriftene og ulike destinasjonsselskaper i området.

- *produsere informasjonstavler på et 60-talls plasser i området.*
Viser til punkt 3.1. Opprinnelig var tanken og sette opp informasjonsskilt på 25-30 plasser, men behovet viste seg å være mye større, så derfor valgt prosjektet å sette opp informasjon på et 60-talls plasser i og rundt Grenslandet. Da prosjektet startet fantes det allerede noe informasjon ved de fleste av disse plassene, men av varierende kvalitet, alder, formål og avsender. Et viktig arbeid har derfor vært å være i dialog med berørte grunneiere og andre aktører for å rydde opp på disse skiltplassene, ta bort utdatert informasjon og rendyrke informasjonsspredningen på disse plassene.

Det er produsert felles skiltstativer som nå er satt opp rundt hele Grenslandet. Skiltstativene er i en moderne utforming, med et enhetlig utseende. De er produsert i furu, som et symbol på at furuskogen er en av karakterartene i Grenslandet. Skiltstativene finnes i to ulike modeller. En stor variant som i hovedsak skal brukes ved parkeringsplasser og entreplasser til Grenslandet, og en mindre variant som finnes ute i terrenget..

Bilde 2. Den store varianten av skiltstativ med tilhørende skilt (helhetsskilt, områdeskilt og temaskilt). Denne informasjonsplassen er også tilpasset for besøkende med rullestol.
Foto: Länsstyrelsen i Jämtlands län.

Til stativene valgte prosjektet å presentere informasjon om Grenselandet på tre ulike typer skilt, som er følgende:

"Helhetsskilt" - et skilt som viser hele Grenselandet, og gir en kort oversikt over de ulike verneområdene. Helhetsskiltene finnes bare ved parkeringsplasser og entreer, og finnes alltid i kombinasjon med noen andre av de to skilttypene. Finnes i både norsk og svensk versjon, og begge versjonene består også av fullstendig oversettelse til engelsk og tysk.

"Områdeskilt" - det er produsert et områdeskilt per verneområde, totalt ni stykker. Skiltene består av tekst, kart og bilder som beskriver verneområdene, og det gis også en kort presentasjon av regelverket som gjelder for besøkende i det enkelte området. Skiltene finnes på kun norsk eller svensk, avhengig av hvilket land verneområdet ligger i. Skiltene inneholder også en fullstendig oversettelse til engelsk.

"Temaskilt" - det ble produsert tolv ulike temaskilt som beskriver natur, kultur og friluftsliv i Grenselandet. Temaene som er berørt er hensyn til reindrift, snøskuterkjøring, leirliv, padling, fiske, eldre jakt og fangstkulturer, samisk kulturmiljø, tømmerhogst og fløting, geologi, vann, furuskogen og tømmerrenna. Alle skiltene finnes på både norsk og svensk, alt ettersom hvilket land de skal henges opp i. Dette gjelder ikke informasjonsskiltet om snøskuterkjøring, som kun finnes på svensk, og skiltet om tømmerrenna som kun finnes på norsk. Alle temaskiltene inneholder en fullstendig oversettelse til tysk og engelsk.

Bilde 3. Den mindre varianten av skiltstativ og tilhørende skilt (områdeskilt).
Foto: Länsstyrelsen i Jämtlands län.

- *økt tilgjengelighet gjennom lett tilgjengelig informasjon, som gir positiv effekt på besøksnæringen.*

For å nå dette resultatmålet har prosjektet, i tillegg till folder, valgt å lage en felles hjemmeside for Grenselandet www.graenslandet.se. Denne siden er produsert på fire språk, svensk, norsk, engelsk og tysk. I tillegg er prosjektbeskrivelsen oversatt til sørsamisk.

Hjemmesiden er utformet i tråd med den grafiske profilen, og i tillegg har det blitt produsert en egen grafisk webprofil som hjemmesiden har blitt produsert etter.

Hjemmesiden er tilpasset W3C:s retningslinjer, blant annet for synssvake, og oppleves forhåpentligvis som en velstrukturert, lettanvendelig og informativ nettside. Hovedvekten for hjemmesiden har vært hvordan man kan besøke Grenselandet og hva man kan oppleve. Hjemmesiden presenterer både natur- og kulturverdier i Grenselandet, samt formålet med de ulike verneområdene og hvilke regelverk som gjelder for disse. Prosjektet håper dette kan være en lett tilgjengelig informasjonskanal til besøkende som ønsker å lære mer om området både før og etter besøket til Grenselandet. Det er også lagt inn kontaktinformasjon til forvaltningsmyndigheten for de ulike verneområdene, et utvalg av boktips som omhandler Grenselandet og lenker til andre aktører.

Hjemmesiden har plass til å legge ut nyheter fra Grenselandet, og det er mål om at siden skal bli fulgt opp jevnlig med nyheter både fra norsk og svensk side. Vi ser for oss at dette vil bli en god kanal å spre nyheter om naturforvaltning og friluftsliv fra Grenselandet til interesserte aktører.

Bilde 4. Startsidan til Grenselandets nye webplass www.graenslandet.se.

Forvaltningsoppgaver

Resultatmål:

- *økt forståelse for vern og forvaltning av verdifull natur.*
Prosjektet håper det informasjonsmaterialet som er produsert kan bidra til å øke forståelsen for vernet. Vi har valgt å fokusere på de store natur- og kulturverdiene i området for å gi folk forståelse for hvorfor disse unike områdene har blitt beskyttet med områdevern. Samtidig har det også vært fokus på å legge til rette for at besøkende enkelt skal forstå regelverket i de ulike verneområdene, noe vi også håper skal bidra til økt forståelse for vernet og forvaltningen.

Vi håper også at noen av de dialogene og prosessene vi har gjennomført i forbindelse med å produsere dette informasjonsmaterialet bidrar til å øke forståelsen for vernet. Blant annet har det vært fokus på å involvere reindriftsnæringen og samebyene, aktører innenfor kulturvern og lokalbefolkningen i og rundt Femundsmarka. Vi ser også tydelig i et slikt prosjekt at bruk og vern av Grenselandet henger nøye sammen. Derfor er det viktig at de aktørene som er tilknyttet området har en kunnskap om og forståelse for hverandre, og hvilke behov og bruk de ulike har av natur- og kulturressursene i Grenselandet. En slik gjensidig kunnskap og forståelse vil på sikt bidra til en bedre forvaltning av Grenselandet. Se også punkt 2 og 5.

- *forbedre kanaliseringen av besøkende, minske slitasje og forstyrrelse av naturmiljøet, og minimere forstyrrelsene for reindriftsnæringen.*
Hjemmesiden har hatt fokus på å informere folk om hvilke deler av Grenselandet som man gjerne kan besøke, og vi foreslår også stier og åpne buer som gjerne kan benyttes når noen skal besøke Grenselandet. Dette med formål om å kanalisere folk til allerede etablerte stier, innfallsporter og lite sårbare områder.

Samtidig er det mange vi ikke når med våre kanaliseringstiltak gjennom hjemmesiden, så derfor har vi valgt å fokusere på hvordan de besøkende bør opptre i naturen når de har kommet til Grenselandet. Temaplakatene som er produsert i forbindelse med prosjektet har derfor fokus på hvordan du som besøkende kan bidra til å minske slitasje og forstyrrelse på naturmiljøet.

Å minimere forstyrrelsen for reindriftsnæringen har vært et viktig mål for prosjektet. Derfor er det utviklet tekster, både på hjemmesiden, i folderen og på temaplakater ute i terrenget, som informerer besøkende om hvordan de skal opptre når de møter en tamreinflokk når de ferdes i Grenselandet. Disse tekstene er utviklet i dialog med reindriftsnæringen selv.

Prosjektet ser at det fortsatt er mange utfordringer når det gjelder kanalisering av besøkende i Grenselandet, både med tanke på stitilrettelegging og utbedring av innfallsporter. Dette er et tema som aktørene gjerne vil samarbeide videre om.

Effekter

I prosjektsøknaden ble det skissert ulike effekter som var forventet av prosjektet, og følgende ble listet opp i søknaden:

- forbedre forvaltningssamarbeidet mellom länsstyrelser og fylkesmenn.
- bedre langsiktig forvaltning av områdets naturkvaliteter
- forbedre forutsetningene for besøksnæringen og for naturbasert friluftsliv/turisme innenfor området.

Gjennom prosjektet ser vi at vi har nådd mange av de effektene som vi forventet at vi skulle oppnå av prosjektet. Forvaltningssamarbeidet har blitt enda bedre i løpet av prosjektet. Dette skyldes både at vi har lært hverandre å kjenne men også at vi har lært mye om hvordan det jobbes med naturforvaltning av store verneområder over region- og landegrenser. Vi har også blitt enige om felles profilering av Grenselandet, noe som vil styrke det felles samarbeidet over tid.

I forvaltning av store verneområder er det en styrke å se områdene i sin helhet, da utover de fastlagte administrative grensene. Prosjektet har bidratt til at alle som har deltatt i prosjektet i større grad har blitt oppmerksomme på hvilke utfordringer vi felles har med å forvalte dette store naturområdet. Dette har også gitt grobunn for å diskutere hvordan vi skal løse de felles utfordringene på tvers av land- og regiongrenser. Dette tror vi vil styrke det langsiktige arbeidet med å forvalte disse områdene ytterligere, det at vi nå i større grad ser hele Grenselandet, og ikke lenger bare de områdene det enkelte län og fylke har ansvaret for å forvalte.

Det informasjonsmateriellet som er produsert i prosjektet, både hjemmeside, folder og informasjonsplakater, har som mål å bevisstgjøre besøkende om hvilket unikt naturområde Grenselandet er. Dette håper vi forsterker opplevelsen av å besøke Grenselandet, og som vil gi effekt i form av at flere besøker Grenselandet på en måte som ikke forringer natur- og kulturverdiene i området. Dette tror vi at også reiselivsnæringen og reindriftsnæringen i området kommer til å se effekter av på sikt. Prosjektet har fått gode tilbakemeldinger fra reiselivsnæringen i området om at det informasjonsmateriellet som er produsert har vært etterlenget for de besøkende i området. Det kommer også veldig positive signaler fra både besøkende og reiselivsnæringen på at det er bra vi har kombinert det å beskrive både natur- og kulturverdiene i området, siden begge elementene er viktige for de som skal besøke Grenselandet.

Prosjektet har jevnlig sendt ut nyhetsbrev, Grenslandsnytt, til aktører blandet annet innenfor reiselivet og reindriftsnæringen i Grenselandet. Det har også blitt avholdt ulike møter under prosjektperioden for å imøtekomme disse brukerinteressene i området. Dette tror vi har bidratt til at reiselivet i området har oversikt over hva slags resultater prosjektet har oppnådd. Dette er også noe vi vil jobbe videre med.

Avvik

Det største avviket prosjektet har er at vi fikk behov for betydelig mange flere skiltplassen enn opprinnelig omsøkt. Dette medførte også at vi måtte sende en tilleggssøknad om midler til Interreg. Vi mener imidlertid at dette styrket prosjektet betraktelig, og at Grenselandet fikk en god dekning av informasjon i og rundt området. Se videre punkt 3.1.

Et annet avvik er at vi valgte og ikke oversette plakaten for de ulike verneområdene til tysk. Når vi utformet plakaten så vi at det dessverre ikke ble plass til både engelsk og tysk oversettelse, for i såfall måtte vi ha redusert betydelig informasjonsmengden på plakaten. Med bakgrunn i dette valgte vi å ta ut den tyske oversettelsen, og håper at engelsk skal nå de fleste besøkende i området.

Opprinnelig skulle det også være mye mer regler på plakaten som informerer om de ulike verneområdene. Dette gikk vi bort fra under prosjektperioden, med bakgrunn i at vi ønsket i hovedsak å informere om hva besøkende kunne oppleve i området på disse plakaten. De viktigste reglene for besøkende står på områdeskiltene. Vi så også at temaplakaten på en enkel måte informerte om hvordan besøkende burde ferdes i området, i tråd med de ulike forskriftene. Regelverk og forskrifter har derfor fått mer plass på hjemmesiden, så vi håper det kan gi nyttige tips til de besøkende som sitter hjemme og planlegger sin reise til Grenselandet.

Særlig vilkår:

Prosjektet fikk midler på særlige vilkår. Derfor er det viktig å belyse om vi har tilfredsstilt disse vilkårene.

Det informasjonsmaterialet vi har produsert i prosjektet mener vi tydeliggjør samspillet mellom natur og kultur i området, samiske aktiviteter, kulturminner, og hvordan naturressurser ble utnyttet i forbindelse med gruvedrift og spor av bosetning.

I prosjektet har det vært møter med reindriftsnæringen både på norsk og svensk side, og de har hatt mulighet til å kommentere informasjonen underveis. Denne gode dialogen har bidratt til at prosjektet mener at tekstene som er produsert om samisk kulturmiljø og reindriftsnæringen er gode. Vi har også hatt dialog med kulturvernmyndighetene, turistnæring, grunneiere i og rundt Grenselandet i prosjektet, noe som har styrket samspillet mellom kultur og natur i området.

Vi har jobbet med å spre vår erfaringer til andre aktører, både statlige og private aktører, som jobber over landegrensene med lignende problemstillinger lokalt og regionalt. For eksempel til reiselivsnæringen og til de fem samebyene som er tilknyttet området. Dette er noe vi håper å jobbe videre med, da spesielt mot andre forvaltningsmyndigheter som jobber med grenseområder.

3.4 Övrigt

Några av de erfarenheter vi har efter att ha jobbat inom ett Interregprojekt är följande.

- mycket intressant och lärorikt med gränsöverskridande samarbete. Vi har lärt oss mycket om varandras sätt att arbeta med naturvård och friluftsliv och även om de skillnader som finns mellan Sverige och Norge i synen på skyddade områden och tillrättaläggning av dem.
- viktigt att göra en noggrann projektansökan för att få med alla omkostnader, det är till exempel lätt att underskatta omfattningen av projektledning, ekonomiadministration, upphandlingsfrågor och mediastrategi.
- i geografiskt utspridda projekt är det viktigt att kalkylera in ökade omkostnader och tidsåtgång kopplat till långa avstånd och restider.

- viktigt att i ett tidigt skede förankra projektet såväl internt hos projektägarna som externt. Det ökar medvetenheten bland de inblandade om att hålla projektets tidplan.
- se till ha gott om luft i tidplanen. Särskilt vårt projekts genomförandefas blev alltför intensiv. Som offentlig myndighet måste det finnas tid, utrymme och kompetens för att upphandla varor och tjänster enligt Lagen om offentlig upphandling (LOU).
- Inköp och ekonomihantering mellan projektägare i olika länder är arbetsamt, det är till exempel viktigt att vara observant på moms, skiftande valutakurser och regler för import, export och förtullning.
- administration och rapportering av ett Interregprojekt är tidskrävande. Det är viktigt att avsätta nog med tid och att även räkna in arbetstiden som åtgår för att skriva själva slutrapporten efter projektets slutdatum.

4. Indikatorer

Notera att indikatorer både för A (Ekonomisk tillväxt) och B (Attraktiv livsmiljö) kan förekomma i ett projekt.	Antal enligt projektbeslut	Resultat vid projektslut	Kommentarer
Antal kvinnor 15- 24 år som deltar i projektet.	0	0	
Antal kvinnor yngre än 15 eller äldre än 24 år som deltar i projektet.	7	22	*
Antal män 15- 24 år som deltar i projektet.	0	0	
Antal män yngre än 15 eller äldre än 24 år som deltar i projektet.	14	42	*
Antal deltagande företag med kvinnligt ägande som deltar i projektaktiviteter.	0	2	**
Antal deltagande företag med manligt ägande som deltar i projektaktiviteter.	2	7	**
Resultat indikatorer			
(A) Antal undanröjda upplevda gränshinder.	1	1	Ökad samverkan över gränsen mellan förvaltande myndigheter. *
Egna indikatorer	Tidpunkt	Resultat	
Antal deltagande företag med mixat ägande som deltar i projektaktiviteter.	0	1	**

* Framgår av inlämnade lägesrapporter.

** De flesta av projektets uppdrag har upphandlats genom Lagen om offentlig upphandling (LOU) och därför har vi haft mycket begränsad möjlighet att påverka dessa indikatorer.

5. Projektets påverkan på de genomgående (horisontella) kriterierna

5.1 Gränsregionalt mervärde

De gränsregionala mervärdena i detta projekt är att vi nu ser Gränslandet som ett stort gemensamt naturområde och inte bara som nio enskilda skyddade områden. Även om det kanske inte direkt påverkar den dagliga förvaltningen av de olika områdena kommer detta synsätt att på sikt stärka förvaltningen av naturen och marknadsföringen av Gränslandet mot besökare. En enhetlig presentation av skyddade naturområden genom en folder, skyltar och en webbplats stärker intrycket av att detta är ett sammanhängande område över läns-, fylkes- och landsgränser. Vi har också ökat vår ömsesidiga kunskap om natur, kultur och historia i hela området och särskilt arbetat för att lyfta fram Gränslandets samiska kultur.

Förhoppningsvis kan projektets arbete bidra till ett ökat intresse för naturbaserat friluftsliv och turism i området. De informationsprodukter som projektet tagit fram kan användas av aktörer inom besöks- och turistnäringen och andra som ser nytta med dessa i sin respektive verksamhet.

5.2 Bättre miljö

Ett av projektets huvudsyften är att med förbättrad information minska slitage och störningen på naturmiljön och renskötseln. Det ska också på sikt ge ökad förståelse hos allmänheten och besökare för att skydda och vårda värdefull natur. Naturvårds- och miljöaspekterna har varit centrala när informationsmaterialet tagits fram. Särskild information finns på temaskyltar och på hemsidan där man om hur man i Gränslandet ska förhålla sig till lägerliv och eldning, fiskä, nedskräpning och hänsyn till renar och renskötsel. Se även under punkt 3.3.

I förfrågningsunderlaget till upphandling av skyltställ i trä under hösten 2010 ställde vi som beställare ett särskilt krav på att materialet (furu) inte fick komma från skyddsvärd skog klassad som "nyckelbiotop", och att certifiering eller liknande dokumentation skulle visas upp för att styrka detta.

5.3 Jämställdhet mellan kvinnor och män

Som en följd av att förvaltningsmyndigheternas verkamma personal inom det här området till övervägande del består av män är det ofrånkomligt att fler män än kvinnor har varit involverade i projektet. Vi har haft mycket begränsad möjlighet att styra ifall externa uppdrag ska tillfalla män eller kvinnor, eftersom de flesta externa uppdrag har upphandlats enligt LOU.

Vi har arbetat noggrant med att innehållet i de informationsprodukter som tagits fram ska rikta sig till både män och kvinnor. Vid framtagandet av text och bild har vi till exempel varit uppmärksamma på att texterna ska vara intressanta att läsa för båda könen. Både män och kvinnor beskrivs i texterna och både män och kvinnor i olika åldrar är med på bilderna.

5.4 Etnisk mangfold och integration

Alla informationsproduktene (folder, skyltar og nettstade) finns översatta på svenska, norska, engelska og tyska vilket i sig sprider informasjonen över olika gränser.

Det allmänna har enligt lag ett särskilt ansvar för att skydda og främja de nationella minoritetsspråken, i projektets fall sydsamiska. Gränslandet är renbetesland og en del av Sapmi, Samernas land, og projektet har på flera sätt arbetat för att synliggöra samisk kultur, historia og språk. Vi har på samråd diskuterat projektets övergripande mål med representanter för rennäringsen, berörda samebyar, Samien sitje i Snåsa og Gaaltje-sydsamiskt centrum i Östersund. Vi har tillsammans arbetat fram delar av innehållet og budskapet i informationsproduktene. I de tre informationsproduktene finns flera specifika teman som handlar om rensköttsel, samisk kultur og historia. Projektet har strävat efter att sydsamiska geografiska platsnamn, i den mån de funnits tillgängliga, ska finnas med på områdeskartorna. På hemsidan finns informasjon om Gränslandets fem samebyar med kontaktuppgifter og relevanta länkar. Här är också den undersida som beskriver projektets syfte og mål fullständigt översatt till sydsamiska. Vid projektets invigning hade vi två programpunkter med sydsamiskt tema, dels ett föredrag med bildvisning om rensköttsel i Gränslandet og även en guidad vandring med bland annat samiska kulturmiljöer i fjällen som tema.

Vid framtagandet av den grafiska profilen har höjden på skyltarna anpassats för att underlätta för rullstolsburna besökare att kunna tillgodogöra sig informasjonen. Typsnitt og teckenstorlek på skyltar og i foldern är anpassade för synsvaga. Nettstaden är tillgängligjord enligt W3C:s riktlinjer för bland annat synsvaga. Projektet har hållit samråd med representanter från Handikappidrottsförbundet og Synskadades riksförbund för att diskutera olika frågeställningar. De var även inbjudna till projektets invigning.

6. Informationsinsatser og skyltning av projektet

Prosjektet har i hovedsak jobbet med å spre informasjon til de aktørene som har en tilknytning til Grenselandet, som grunneiere, turistnæringsen, samebyar, kulturvernmyndigheter, kommuner m.fl. I prosjektet har det jevnlig blitt sendt ut "Grenselandsnytt", et nyhetsbrev som har beskrevet litt om aktivitetene i prosjektet. Grenselandsnytt har blitt sendt ut pr. e-post til blant annet grunneiere og turistnæringsen både på norsk og svensk side. Totalt har det blitt sendt ut fire Grenselandsnytt i løpet av prosjektperioden.

Prosjektlederne har også avholdt åpne informasjonsmøter, hvor allmennheten har blitt invitert for å høre mer om hva prosjektet jobbet med. Et slikt møte har blitt avholdt både på Røros, Elgå og Grøvelsjøen. I tillegg har det blitt avholdt mindre møter med ulike interessergupper, som samebyer og grunneiere, ved ulike anledninger i løpet av prosjektperioden. Disse møtene har bidratt til å gjøre prosjektet kjent for de berørte interessene.

For å markere avslutningen på prosjektet og for å markedsføre resultatene fra prosjektet ytterligere, valgte prosjektet å invitere aktørene som har en tilknytning til Grenselandet til en samling på STF Grøvelsjøen Fjellstasjon 1-2 september. Det deltok ett 50-talls inviterte gjester, både fra turistnæringsen, samebyer, kulturvernmyndigheter m.fl. Arrangementet ble en

fin markering av prosjektet, samtidig som vi fikk satt fokus på resultatene fra prosjektet og den viktige dialogen mellom aktørene som er tilknyttet Grenselandet på ulike vis. Det informasjonsmateriellet som er produsert i prosjektet, som hjemmeside, folder og informasjonskilt, har blitt produsert for å informere besøkende i området hva Grenselandet er. For å informere om at prosjektet har fått støtte fra EG:s regionale utviklingsfond er det europeiske flagget og teksten "Europeiske regionale utviklingsfond" trykt på informasjonsfolder, skilt og på hjemmesiden. Vedlagt er utskrift av ett helhetsskilt, områdeskilt, ett temaskilt og folderen (billag 1).

Bilde 5. Innvielse av prosjektet den 1-2 september 2011 for et 50-talls inviterte gjester ved Grovelsjoen fjellstasjon nord i Dalarna.

Prosjektet har til sammen fått tre avisartikler og to radioinnslag på svensk side, og et nyhetsinnslag på nettside på norsk side (billag 2). Aktørene i prosjektet vil jobbe videre med mediestrategi for å gjøre Grenselandet kjent, blant annet vil vi jobbe for å få lenket hjemmesiden til andre aktuelle nettsider om friluftsliv og turisme. Prosjektet har også blitt presentert for andre aktører i naturforvaltningen. For eksempel ble prosjektet presentert for deltakerne på Direktoratet for naturforvaltning sin årlige samling om forvaltning av verneområder i 2010.

7. Underskrifter

Slutrapporten skickas in skriftligen tillsammans med ansökningarna om utbetalning. Den är undertecknad av både svensk och norsk projektansvarig kontaktperson och/eller projektledaren¹.

Datum	Ort	Datum	Sted
2012-01-30	Östersund	26.01.12.	Trondheim

Organisation	Organisasjon
Länsstyrelsen Jämtlands län	Fylkesmannen i Sør-Trøndelag

Svensk projektansvarig kontaktperson	Norsk prosjektansvarlig kontaktperson
	
Namnförtydligande	Namnförtydligande
Bengt Åke Strömquist	STEIN-ARNE ANDREASSEN

¹ Under förutsättning att projektledaren har en formell rätt att företräda stödmottagarna avseende projektrapportering